

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СУДОЧИНСТВО
В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ”**

Харків
2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СУДОЧИНСТВО
В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ”**

**для студентів магістратури
денної форми навчання
господарсько-правового факультету**

(галузь знань 08 “Право”
спеціальності 081 “Право”
другий (магістерський) освітній рівень)

**Харків
2018**

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Судочинство в адміністративних судах” для студентів магістратури денної форми навчання господарсько-правового факультету (галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право” другий (магістерський) освітній рівень) / уклад.: Н. Б. Писаренко, І. В. Бойко, О. О. Марченко та ін. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. – 60 с.

У к л а д а ч і: Н. Б. Писаренко,
І. В. Бойко,
О. О. Марченко,
Я. С. Рябченко,
В. А. Сьоміна

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2018

В С Т У П

Метою викладання навчальної дисципліни “Судочинство в адміністративних судах” є надання студентам систематизованих знань щодо порядку вирішення справ, віднесених до юрисдикції адміністративного суду.

Завданням дисципліни є набуття знань щодо: ролі і значення адміністративного судочинства як форми здійснення правосуддя, його джерел, принципів та форм, юрисдикції адміністративного суду, видів суб’єктів адміністративного судочинства та їх правових статусів, стадій адміністративного судочинства, порядку здійснення правосуддя на кожній з них, форм перегляду судових рішень в адміністративних справах, а також правил їх виконання.

У результаті опанування навчальної дисципліни “Судочинство в адміністративних судах” студент п о в и н е н:

з н а т и зміст поняття “адміністративне судочинство”, розуміти призначення та завдання цієї форми здійснення правосуддя; юрисдикцію адміністративних судів; стадії та порядок вирішення адміністративних справ;

у м і т и тлумачити та застосовувати норми права, якими врегульовано адміністративне судочинство, аргументувати власну точку зору та приймати рішення у спірних процесуальних ситуаціях.

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
адміністративного права
(протокол №9 від 9 січня 2018 р.)

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОЧИНСТВО В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ»

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Адміністративне судочинство як форма здійснення правосуддя. Поняття і визначальні ознаки адміністративного судочинства. Завдання адміністративного судочинства. Право на звернення до адміністративного суду та способи судового захисту. Форми адміністративного судочинства.

Джерела адміністративного судочинства. Конституція України як джерело адміністративного судочинства. Міжнародні акти та їх значення для відправлення правосуддя в адміністративних справах. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року в системі джерел адміністративного судочинства. Рішення Європейського суду з прав людини та їх значення для відправлення правосуддя в адміністративних справах. Кодекс адміністративного судочинства України, його структура та зміст.

Принципи адміністративного судочинства. Принципи адміністративного судочинства, поняття та їх види. Верховенство права в адміністративному судочинстві. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Гласність судового процесу. Відкритість інформації щодо адміністративної справи. Офіційне з'ясування всіх обставин у справі як спеціальний принцип адміністративного судочинства. Змістове наповнення в адміністративному судочинстві принципу змагальності. Змістове наповнення в адміністративному судочинстві принципу диспозитивності. Обов'язковість судового рішення. Забезпечення права на апеляційний перегляд адміністративної справи. Забезпечення права на касаційне оскарження судового

рішення в адміністративній справі. Розумність строків розгляду справи адміністративним судом. Неприпустимість зловживання процесуальними правами. Відшкодування судових витрат осіб, на користь яких ухвалене судове рішення в адміністративній справі.

Адміністративна юрисдикція. Поняття “адміністративна юрисдикція”. Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Справи, на які не поширюється юрисдикція адміністративних судів. Розмежування предметної юрисдикції адміністративних судів. Правила розгляду адміністративним судом кількох пов’язаних між собою вимог. Правила інстанційної юрисдикції. Правила територіальної юрисдикції (підсудності). Виключна підсудність адміністративних справ.

Суб’єкти адміністративного судочинства. Суд як суб’єкт адміністративного судочинства, визначення його складу. Здійснення адміністративного судочинства суддею одноособово. Здійснення адміністративного судочинства колегією суддів. Незмінність складу суду. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Учасники адміністративної справи, їх права та обов’язки. Дії, що визнаються зловживанням процесуальними правами, та наслідки їх вчинення. Сторони в адміністративній справі, їх процесуальні права та обов’язки. Суб’єкт владних повноважень як сторона в адміністративній справі. Треті особи в адміністративному судочинстві. Процесуальне правонаступництво. Представництво в суді. Участь в адміністративній справі органів та осіб, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Інші учасники судового процесу.

Докази та доказування. Поняття «докази», їх види. Належність, допустимість, достовірність та достатність доказів. Забезпечення доказів: підстави, порядок, способи. Витребування доказів. Предмет та обов’язок доказування в адміністративному судочинстві. Підстави звільнення від доказування.

Строки в адміністративному судочинстві. Строки в адміністративному судочинстві: поняття та види. Строк звернення до адміністративного суду та наслідки його пропущення. Процесуальні строки в адміністративному судочинстві, їх розумність.

Судові витрати. Види судових витрат. Судовий збір. Види витрат, пов'язаних із розглядом справи. Розподіл судових витрат. Рішення щодо судових витрат.

Заходи процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

Забезпечення позову. Підстави і види забезпечення позову. Заява про забезпечення позову: зміст, форма, порядок подання та розгляду. Скасування заходів забезпечення позову.

II. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Загальне позовне провадження. справи, що розглядаються судом за правилами загального позовного провадження. Письмові заяви учасників адміністративної справи, їх види. Позовна заява, вимоги до її змісту. Залишення позовної заяви без руху та її повернення. Підстави відмови у відкритті провадження в справі. Підготовче провадження, його завдання та строк. Мета, строк та порядок проведення підготовчого засідання. Судові рішення у підготовчому засіданні. Відмова від позову та визнання позову. Примирення сторін в адміністративному судочинстві. Строки й порядок розгляду адміністративної справи по суті. Підстави й правові наслідки залишення позову без розгляду. Закриття провадження в адміністративній справі: підстави й правові наслідки. Зупинення і поновлення провадження в адміністративній справі. Види судових рішень в адміністративних справах. Вимоги, яким повинно відповідати рішення адміністративного суду, його зміст. Порядок ухвалення судових рішень. Повноваження адміністративного суду при вирішенні справи. Окремі ухвали адміністративного суду. Проголошення рішення адміністративного суду та набрання ним законної сили.

Спрощене позовне провадження. справи, що розглядаються адміністративним судом за правилами спрощеного позовного провадження. Вирішення питання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження. Строк та особливості розгляду адміністративної справи за правилами спро-

щеного позовного провадження.

Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ. Складні адміністративні справи, їх категорії та особливості розгляду. Термінові адміністративні справи, їх категорії та особливості розгляду. Типові й зразкові адміністративні справи: поняття та особливості провадження.

ІІІ. ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Апеляційне провадження. Право на апеляційний перегляд адміністративної справи. Загальна характеристика апеляційного провадження. Порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.

Касаційне провадження. Право на касаційне оскарження судового рішення в адміністративній справі. Загальна характеристика касаційного провадження. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги.

Провадження у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Підстави для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами: загальна характеристика. Судові рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

Виконання судових рішень. Обов'язковість судових рішень. Судові рішення в адміністративних справах, які виконуються негайно. Порядок виконання судових рішень в адміністративних справах. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення. Поворот виконання судових рішень в адміністративних справах. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах.

2. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Адміністративне судочинство : навч. посіб. / І. М. Балакарева, І. В. Бойко, Я. С. Зелінська та ін. ; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. – Харків : Право, 2016. – 312 с.

Зошит для лекцій з адміністративного судочинства. Частина 1 / уклад. Н. Б. Писаренко. – Харків : Право, 2017. – 40 с.

Адміністративне процесуальне право України : навчально-методичний посібник / І. О. Картузова, Д. А. Козачук, А. Ю. Осадчій, Г. М. Сарибасва. – Одеса : Фенікс, 2016. – 400 с.

Адміністративне судочинство : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – 304 с.

Адміністративне судочинство : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Істина, 2011. – 304 с.

Адміністративне судочинство в Україні: теорія, правове регулювання, практика : монографія / [С. В. Ківалов та ін.] ; за заг. ред. С. В. Ківалова, Л. Р. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т “Одес. юрид. акад.” – Одеса : Фенікс, 2013. – 392 с.

Адміністративне судочинство України : підручник / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – Київ : Юрінком Інтер, 2009. – 672 с.

Писаренко Н. Б. Адміністративно-правові спори (удосконалення порядку вирішення) : монографія / Н. Б. Писаренко, В. А. Сьоміна. – 2-ге вид., зі змін. та допов. – Харків : Право, 2012. – 136 с.

Перепелюк В. Г. Адміністративне судочинство: проблеми практики / В. Г. Перепелюк. – Київ : Конус-Ю, 2007. – 272 с.

3. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

п/п	Тема	Усього годин	У тому числі			
			аудиторних	лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7
I. Загальні положення – 58 год						
1	Адміністративне судочинство як форма здійснення правосуддя	6	2	2	–	4
2	Джерела адміністративного судочинства	6	4	2	2	2
3	Принципи адміністративного судочинства	6	4	2	2	2
4	Адміністративна юрисдикція	8	6	2	4	2
5	Суб'єкти адміністративного судочинства	6	–	–	–	6
6	Докази та доказування	6	–	–	–	6
7	Строки в адміністративному судочинстві	4	–	–	–	4
8	Судові витрати	4	–	–	–	4
9	Заходи процесуального примусу	6	–	–	–	6
10	Забезпечення позову	6	–	–	–	6
II. Провадження в суді першої інстанції – 40 год						
11	Загальне позовне провадження	14	4	2	2	10
12	Спрощене позовне провадження	12	4	2	2	8
13	Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ	14	4	2	2	10

**III. Провадження з перегляду судових рішень.
Виконання судових рішень – 37 год**

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
14	Апеляційне провадження	10	4	2	2	6
15	Касаційне провадження	9	4	2	2	5
16	Провадження у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами	10	–	–	–	10
17	Виконання судових рішень	8	–	–	–	8
	Разом	135	36	18	18	99

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Адміністративне судочинство як форма здійснення правосуддя

(для самостійного вивчення)

1. Поняття адміністративного судочинства.
2. Завдання адміністративного судочинства.

Список літератури за темою

Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччина, Україна) : наук.-практ. посібник / Манн Томас, Мельник Роман, Бевзенко Володимир, Комзюк Анатолій; пер. та адапт. з нім. Мельника Романа; за заг. ред. Бевзенка Володимира. – Київ: Алерта, 2013. – С. 69–101.

Битяк Ю. Адміністративне судочинство як форма забезпечення верховенства права і законності / Ю. Битяк // Право України. – 2011. – № 4. – С. 4–11.

Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посібник. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – С. 245–250.

Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посібник / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна – Київ: Старий світ, 2006. – С. 77–100.

Писаренко Н. Вступ до курсу «Адміністративне судочинство в Україні» // Право України. – 2011. – № 4. – С. 267–272.

Писаренко Н. Про складові незалежної адміністративної юстиції // Право України. – 2016. – № 2. – С. 31–37.

Тема 2. Джерела адміністративного судочинства

1. Конституція України як джерело адміністративного судочинства.

2. Міжнародні акти та їх значення для відправлення правосуддя в адміністративних справах.

3. Кодекс адміністративного судочинства, його структура, зміст та особливості.

Завдання

1. Комунальне підприємство (далі – КП) звернулося до адміністративного суду із позовом до Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) про визнання протиправним та скасування рішення АМКУ.

Адміністративний суд постановою, залишеною без змін ухвалою апеляційного адміністративного суду, у задоволенні зазначеного позову відмовив.

Касаційний суд провадження за касаційною скаргою КП на рішення судів першої та апеляційної інстанцій закрав, оскільки дійшов висновку, що ця справа не належить до юрисдикції адміністративних судів.

Закриваючи провадження у справі, касаційний суд виходив з того, що вона не може розглядатися у порядку адміністративного судочинства, бо згідно з ч. 1 ст. 60 Закону України від 11 січня 2001 р. «Про захист економічної конкуренції» заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів АМКУ до господарського суду у двомісячний строк із дня його одержання.

Чи є правильною позиція касаційного суду? Відповідь обґрунтуйте.

2. П. звернувся із позовом до територіального органу поліції про визнання рішення органу поліції протиправним.

Ухвалою окружного адміністративного суду, залишеною без змін ухвалою апеляційного адміністративного суду, дану позовну заяву повернуто.

Повертаючи заяву, суди виходили з того, що позивачем

не усунуто недоліки, зазначені в ухвалі про залишення її без руху, зокрема, не надано документ, що підтверджує сплату судового збору.

У касаційній скарзі П. просив рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасувати та задовольнити позовні вимоги. На його думку, вимога сплатити судовий збір є обмеженням права на звернення до суду, тобто такою, що сама по собі несумісна з гарантіями, передбаченими п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.

Касаційний суд, перевіривши доводи касаційної скарги, матеріали справи, ухвалив рішення про її відхилення.

Чи є правильною позиція касаційного суду? Відповідь обґрунтуйте.

3. Європейський суд з прав людини 10 лютого 2010 р. постановив рішення у справі «Серявін та інші проти України», яким констатував порушення декількох прав, що належать заявникам та гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Серед порушених прав зазначено і право на справедливий суд, складові якого, застосовні щодо даної справи, закріплено у п. 1 ст. 6 Конвенції.

Ознайомтеся із згаданим вище рішенням Європейського суду з прав людини. Стисло викладіть фабулу справи. Чи вважаєте ви, що дане рішення Європейського суду з прав людини вміщує положення, які впливають на сприйняття приписів Кодексу адміністративного судочинства України та/або корегують їх? Відповідь обґрунтуйте.

Список нормативно-правових актів, судових актів та літератури

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2975.

Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют.

2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листоп. 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Серявін та інші проти України» від 10 лют. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_672

Авер'янов В. Понятійно-термінологічні новели Кодексу адміністративного судочинства України: дискусійні проблеми // Право України. – 2011. – № 4. – С. 12–38.

Махоуні П. Наскільки «цивільною» є державна служба? // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – № 3. – С. 169–184.

Марченко О. О. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело адміністративного права // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – № 4. – С. 181–184 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/4_2017/54.pdf

Писаренко Н. Б. Застосовність гарантій права на справедливий суд в адміністративному судочинстві: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії // Вісник Нац. акад. прав. наук України. – 2016. – № 3. – С. 214–228.

Трофімова Л. В. Використання рішень Європейського суду з прав людини при вирішенні спорів // Вплив адміністративного судочинства на розвиток публічного права : зб. наук. статей / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 258–266.

Тема 3. Принципи адміністративного судочинства

Питання для обговорення

1. Принципи адміністративного судочинства: поняття та види.
2. Верховенство права в адміністративному судочинстві.
3. Офіційне з'ясування обставин у справі як принцип адміністративного судочинства.
4. Змістове наповнення в адміністративному судочинстві принципів змагальності та диспозитивності.

Завдання

4. Громадянка М. звернулася до районного відділу Головного управління Державної міграційної служби України в Автономній Республіці Крим із заявою про реєстрацію місця її проживання та місця проживання її дітей у садовому будинку садового товариства «Квітка». До заяви М. додала: а) свідоцтво про право власності на нерухоме майно, відповідно до якого вона є власником зазначено садового будинку; б) акт обстеження житлових умов, згідно з яким дане домоволодіння обладнано системою опалення, до нього проведено міську воду, електроенергію та підключено до інтернет-мережі.

Головне управління Державної міграційної служби України в Автономній Республіці Крим відмовило М. у реєстрації із посиланням на те, що будинок, у якому вона бажає зареєструвати своє та дітей місце проживання, є садовим, а не житловим.

М. вирішила звернутися до адміністративного суду із позовом про визнання відмови у реєстрації протиправною. У позовній заяві вона відзначила, що така відмова обмежує її не тільки у вільному виборі місця постійного проживання, а й у здійсненні інших цивільних, громадських та політичних прав.

Назвіть обов'язкові елементи верховенства права, виокремлені Венеційською комісією у Доповіді, представленій у березні 2011 р. Визначте, на якому із цих елементів має акцен-

тувати увагу суду при розгляді даної справи. Обґрунтуйте позицію суду щодо рішення у цій справі.

5. Громадянин В. звернувся до Департаменту соціального захисту населення обласної державної адміністрації із заявою про переоформлення на його ім'я автомобіля 1996 року випуску. Зазначений автомобіль належав тестю В., який, будучи інвалідом, отримав його від іноземця як гуманітарну допомогу. В. проживав із тестем однією сім'єю.

Листом Департаменту соціального захисту населення відмовлено В. у наданні дозволу на перереєстрацію автомобіля. Відмова ґрунтується на тому, що на час смерті тестя був чинний Порядок забезпечення інвалідів автомобілями, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 р. Відповідно до абзацу 7 п. 41 цього Порядку після смерті інваліда автомобіль, визнаний гуманітарною допомогою, яким інвалід був забезпечений через Головне управління соціального захисту і користувався менше ніж 10 років, може бути переданий у власність одному з членів його сім'ї за рішенням Комісії з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України за умови сплати податків і зборів за ставками, чинними на день здійснення митного оформлення автомобіля.

Громадянин В. звернувся до суду із позовом, у якому просив зобов'язати Департамент соціального захисту населення надати дозвіл на перереєстрацію автомобіля. На обґрунтування своїх вимог В. зазначив, що згідно з ч. 2 ст. 38 Закону України від 21 березня 1991 р. «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» після смерті інваліда автомобіль, виданий безоплатно чи на пільгових умовах, у тому числі визнаний гуманітарною допомогою, за бажанням членів його сім'ї може бути переданий у їх власність безоплатно у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Відповідно до п. 37 Порядку забезпечення інвалідів автомобілями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 1997 р., що був чинним на момент отримання тестем В. автомобіля, після смерті інваліда автомобіль, яким він був забезпечений безоплатно або на пільгових умовах, залишається його сім'ї та зні-

мається з обліку в органах соціального захисту населення.

У чому полягає сутність такого елементу верховенства права, як правова визначеність? Посилаючись на практику Європейського суду з прав людини, висловіть свою точку зору щодо рішення у даній справі.

6. Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України (далі – комісія) проведено перевірку страхової компанії щодо дотримання вимог Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». За результатами перевірки складено акт про порушення у сфері фінансових послуг і видано припис, за яким страхова компанія зобов'язана у встановлений приписом строк надати інформацію та підтверджуючі документи про усунення виявлених порушень. Страхова компанія не виконала вимог припису і комісія винесла постанову про накладення штрафу в розмірі 8 500 грн.

Страхова компанія майже одночасно звернулася до суду із двома позовами: про скасування припису та про скасування постанови про накладення штрафу. Позови розглянуто різними складами суду. Рішенням суду від 16 серпня 2012 р. у задоволенні позову про скасування постанови про накладення штрафу відмовлено. Водночас позов про скасування припису відповідно до судового рішення від 31 серпня 2012 р. задоволено повністю.

Після набрання законної сили рішенням від 31 серпня 2012 р. страхова компанія подала до суду заяву про перегляд судового рішення від 16 серпня 2012 р. за нововиявленими обставинами. Нововиявленою обставиною у справі компанія вважала прийняття судом рішення від 31 серпня 2012 р. про скасування припису, на підставі якого ухвалено постанову про накладення штрафу.

Звертаючись до практики Європейського суду з прав людини, визначте, у чому полягає зміст вимоги про остаточність судового рішення. Яким із обов'язкових елементів верховенства права охоплено цю вимогу? Висловіть свою точку зору щодо рішення в даній справі.

7. Громадянин О. звернувся з адміністративним позовом, у якому просив визнати протиправним та скасувати Указ Президента України про його звільнення з посади голови обласної державної адміністрації. На обґрунтування своїх вимог О. посилався на те, що звільнено його із займаної посади без зазначення в Указі передбачених законом правових підстав, під час тимчасової непрацевдатності та без дотримання гарантій наступного працевлаштування.

Постановою районного суду, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, позов О. задоволено повністю.

Касаційний суд рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував, справу направив на новий розгляд, вказавши на необхідність залучення до участі в ній як третьої особи обласної державної адміністрації, пояснивши це тим, що в результаті розгляду справи має бути вирішено питання щодо прав та обов'язків адміністрації, а саме – питання щодо компенсації заробітної плати, іншого грошового утримання, втраченого О. внаслідок неправомірного звільнення з посади.

Чи є правильними дії суду касаційної інстанції? Чи порушено в даному випадку принципи адміністративного судочинства? Відповідь обґрунтуйте.

8. Товариство з обмеженою відповідальністю звернулося до суду із позовом до податкової інспекції про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення і зобов'язання вчинити певні дії. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін ухвалами апеляційного та касаційного судів, позов було задоволено. Однак Верховний Суд України постановою від 1 вересня 2009 р. (реєстраційний номер – 4970766) рішення нижчих судів скасував і направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ознайомтеся із зазначеним вище рішенням Верховного Суду України. Стисло викладіть фабулу справи. Чим обґрунтував свою позицію Верховний Суд України? Чи вважаєте ви наведені Судом аргументи переконливими? Визначте, на характеристиці якого з принципів адміністративного судочинства зосередився Верховний Суд України. Наведіть приклади припи-

сів Кодексу адміністративного судочинства України, які побудовано з урахуванням дії цього принципу.

Список судових актів та літератури
за темою

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Салов проти України» від 6 верес. 2005 р., п. 93 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 4. – Ст. 197.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Васильєв проти України» від 21 черв. 2007 р., п. 61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/19618>

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Корецький та інші проти України» від 3 квіт. 2008 р., п. 47. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сірик проти України» від 31 берез. 2011 р., пункти 34, 35 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – Ст. 193.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Желтяков проти України» від 9 черв. 2011 р., пункти 42, 43 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 21. – Ст. 815.

Доповідь «Верховенство права», схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (25-26 берез. 2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.soe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)-ukr](http://www.venice.soe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)-ukr)

Писаренко Н. Б. Чи є верховенство права принципом адміністративного судочинства? // LEX PORTUS. – 2017. – № 5 (7). – С. 41–50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lexportus.net.ua/vipusk-5-17>

Колпаков В., Гордєєв В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства // Право України. – 2014. – № 3. – С. 47–55.

Тема 4. Адміністративна юрисдикція

Заняття 1

Питання для обговорення

1. Поняття адміністративної юрисдикції.
2. Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів.
3. Справи, на які не поширюється юрисдикція адміністративних судів.

Завдання

9. К. звернулася до районного суду із позовом до податкової інспекції про визнання дій першого заступника голови інспекції протиправними й відшкодування моральної шкоди у розмірі 25 000 грн.

У судовому засіданні позивачка пояснила, що їй стало відомо про те, що перший заступник голови податкової інспекції звертався із запитом до міської клінічної лікарні про стан її здоров'я, про що був зроблений запис в амбулаторній картці, яка була витребувана судом.

Позивачка двічі просила керівника податкової інспекції надати їй копії запиту та відповіді лікарні, однак останній не відреагував на її звернення. У судовому засіданні К. надала копії відповідних заяв, надісланих керівникові податкової інспекції листом із повідомленням.

Позивачка вважала, що їй завдано моральної шкоди у розмірі 25 000 грн, оскільки внаслідок незаконного збирання керівником інспекції щодо неї інформації вона дуже знервувалася, вимушена була пояснювати всім своїм знайомим, у зв'язку з чим зазначений запит надіслано до лікарні.

За правилами якого процесуального акта має розглядатися даний позов? Відповідь обґрунтуйте.

10. Т. звернулася до суду із позовом, у якому просила визнати протиправними дії інспектора Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель, вчинені у зв'язку з видачею їй як директору ТОВ припису щодо приведення використання земельної ділянки у відповідність до вимог земельного законодавства.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено – визнано неправомірними дії інспектора щодо видачі директору ТОВ припису та скасовано покладений на Т. обов'язок щодо приведення використання земельної ділянки у відповідність до вимог земельного законодавства.

Рішенням апеляційного суду апеляційну скаргу відповідача задоволено частково: рішення суду першої інстанції скасовано, а провадження у справі за скаргою Т. на дії інспектора закрито, оскільки зазначений спір віднесено до юрисдикції господарського суду.

Не погодившись із цим рішенням, Т. подала касаційну скаргу. Ухвалою касаційного суду у відкритті касаційного провадження відмовлено. Касаційний суд у своєму рішенні зазначив, що даний спір виник з приводу цільового використання земельної ділянки, тобто із земельних відносин, а отже, інспектор під час проведення перевірки та складання припису виконував свої службові обов'язки і жодних управлінських функцій не здійснював.

Дайте правову оцінку позиції суду касаційної інстанції.

11. Д. звернувся до суду з позовом до головного державного виконавця державної виконавчої служби про визнання протиправними дії при винесенні постанови про зупинення виконавчого провадження по виконанню судового рішення від 30 серпня 2017 р.

До позову додавалося судове рішення від 30 серпня 2017 р., яке набуло чинності й відповідно до якого К. – відповідач по справі – зобов'язувався сплатити Д. суму, яку останній йому позичив.

Яке рішення має ухвалити суд по даній справі? Обґрунтуйте свою позицію, посилаючись на нормативні положення.

12. Н. звернулася до районного суду міста із позовом до міської ради (третья особа – Головне управління земельних ресурсів міської державної адміністрації) про зобов'язання видати державний акт на право власності на земельну ділянку.

У судовому засіданні позивачка пояснила, що відповідачем та третьою особою їй безпідставно відмовлено у задоволенні заяви про надання земельної ділянки для будівництва та обслуговування житлового будинку. Представник міської ради поінформував суд, що позивачка вперше звернулася до них із даною заявою. У своїй відповіді рада запропонувала Н. надати додаткові документи, необхідні для вирішення питання про виділення ділянки. Районний суд, розглянувши справу за правилами цивільного судочинства, позов задовольнив.

Рішенням апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, а провадження у справі закрито. Апеляційний суд свою позицію обґрунтував тим, що даний спір належить розглядати в порядку адміністративного судочинства, оскільки він носить публічно-правовий характер.

Дайте правову оцінку позиції суду апеляційної інстанції.

13. Приватне підприємство звернулося до окружного адміністративного суду з позовом до обліково-економічного технікуму-інтернату, в якому просило визнати неправомірною відмову відповідача задовольнити інформаційний запит щодо отримання копій документів, які містять публічну інформацію. Позивач також просив суд зобов'язати відповідача надати перелічені у запиті документи.

Окружний адміністративний суд своєю ухвалою відмовив у відкритті провадження у справі, посилаючись на те, що відповідач є навчальним закладом і не є суб'єктом владних повноважень у розумінні Кодексу адміністративного судочинства України. Отже, даний спір не пов'язаний із здійсненням владних управлінських функцій, а тому має вирішуватися у порядку цивільного судочинства.

Дайте правову оцінку позиції суду першої інстанції. Відповідь обґрунтуйте.

14. За результатами перевірки відділенням Фонду соціального захисту інвалідів встановлено факт незабезпечення на підприємстві нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів.

Відділення Фонду має намір звернутися до суду із вимогою стягнути з підприємства штрафні санкції та пеню із суми недоїмки за кожний день прострочення сплати зазначених санкцій.

За правилами якого процесуального закону має розглядатися таке звернення відділення Фонду? Якою має бути форма звернення до суду? Посилаючись на нормативні приписи, обґрунтуйте свою позицію.

15. Центр зайнятості звернувся до суду з позовом до К. про стягнення незаконно отриманої допомоги по безробіттю. Позивач стверджував, що за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття відповідачу виплачено одноразову допомогу вже після того, як останній був працевлаштований, отже, не мав права на її отримання.

До юрисдикції якого суду належить вирішення даної справи? Якою має бути форма звернення до суду? Обґрунтуйте свою позицію, посилаючись на нормативні положення.

16. Податковий орган звернувся із позовом до приватної особи про зобов'язання вчинити певні дії. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін апеляційним судом, у задоволенні позову було відмовлено. Не погодившись із позицією суду апеляційної інстанції, податковий орган подав касаційну скаргу, в якій, посилаючись на порушення судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального права, просив скасувати рішення нижчих судів та прийняти нову постанову, якою задовольнити позов. Верховний Суд у складі колегії Касаційного адміністративного суду постановою від 23 січня 2018 р. (реєстраційний номер – 71766397) касаційну скаргу залишив без задоволення.

Ознайомтеся із зазначеним вище рішенням Верховного Суду. Стисло викладіть фабулу справи. Чим обґрунтував свою

позицію Верховний Суд? Чи вважаєте ви наведені Судом аргументи переконливими? Відповідь обґрунтуйте.

З а н я т т я 2

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Розмежування предметної юрисдикції адміністративних судів.
2. Правила розгляду адміністративним судом кількох пов'язаних між собою вимог.
3. Правила інстанційної юрисдикції.
4. Правила територіальної юрисдикції (підсудності).
5. Виключна підсудність адміністративних справ.

З а в д а н н я

17. Громадянин Сирії Х. прибув в Україну в особистих справах і перебував на її території на законних підставах. Двічі за один рік його притягували до відповідальності за статтями 45 та 46 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Державна міграційна служба України ухвалила рішення про примусове повернення Х. в країну походження. Х., мотивуючи тим, що за вчинені діяння він вже зазнав покарання і немає необхідності застосовувати до нього такий захід, як примусове повернення, зажадав звернутися до суду із позовом про скасування рішення Державної міграційної служби України.

До якого з судів загальної юрисдикції має звернутися громадянин Сирії Х.? За правилами якого процесуального закону суд розглядатиме його позов? Відповідь обґрунтуйте.

18. Головне управління Пенсійного фонду України в Полтавській області звернулося до районного суду м. Полтави з позовом до відділу примусового виконання рішень Управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції в Полтавській області про скасування постанови про накладення

штрафу за невиконання постанови Харківського апеляційного адміністративного суду.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив. Не погодившись із таким рішенням, позивач подав апеляційну скаргу, в якій просив постанову у справі скасувати і винести нову – про задоволення позовних вимог.

Апеляційний суд вирішив спір по суті і вимоги позивача задовольнив, при цьому у своїй постанові відзначив, що суд першої інстанції, відкривши провадження у даній справі, порушив правила предметної юрисдикції, а отже, не мав повноважень щодо її вирішення.

Дайте правову оцінку позиції апеляційного суду щодо порушення судом першої інстанції правил предметної юрисдикції.

19. До Волноваського районного суду Донецької області 20 березня 2017 р. надійшов позов М. до Волноваської міської ради Донецької області та прокуратури м. Києва про зобов'язання суб'єкта владних повноважень утриматися від вчинення певних дій, а вже 31 березня 2017 р. зареєстровано його заяву про відмову від частини позовних вимог, висунутих до Волноваської міської ради Донецької області. М. також просив зупинити провадження у справі у зв'язку з його відрядженням, пояснивши, що не може бути присутнім у судовому засіданні, бо перебуває на військовій службі за мобілізацією.

Представники відповідачів у судовому засіданні не з'явились, хоча були належним чином повідомлені про дату, час та місце його проведення.

Суддя за результатами розгляду справи виніс ухвалу, якою повернув позовну заяву позивачеві. Своє рішення він мотивував тим, що відповідачем у справі є тільки прокуратура м. Києва, а тому справа не належить до юрисдикції місцевого загального суду як суду адміністративного.

Чи є законним дане судове рішення? Відповідь обґрунтуйте.

20. До окружного адміністративного суду м. Києва звернувся П. із позовом до Пенсійного фонду України, в якому просив: (а) визнати протиправною бездіяльність фонду в частині незабезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсії Центрально-міським відділенням Пенсійного фонду України та (б) зобов'язати фонд поновити фінансування і забезпечити виплату належної позивачеві пенсії за віком.

З'ясуйте, чи правильно позивач визначив суд, який вправі вирішити дану справу.

21. С. звернувся до Харківського окружного адміністративного суду із позовною заявою про визнання дій інспектора ДАІ Дзержинського району м. Харкова незаконними та скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення. Встановивши, що позивач постійно проживає в Московському районі м. Харкова, суддя ухвалив рішення про повернення позовної заяви у зв'язку з тим, що справа не належить до юрисдикції даного суду.

Які правила предметної та територіальної юрисдикції підлягають застосуванню у даній ситуації? Чи є законним рішення суду?

22. Товариство з обмеженою відповідальністю звернулося до Харківського окружного адміністративного суду із позовом до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України про визнання дій останнього незаконними та скасування рішення щодо відмови ТОВ у наданні висновку про продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічним контрактом. Суддя, ознайомившись із позовною заявою, ухвалив рішення про її повернення у зв'язку із тим, що дана справа не підсудна Харківському окружному адміністративному суду. В ухвалі суддя вказав, що адміністративні справи з приводу оскарження актів міністерств вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на м. Київ.

Чи є законним рішення суду? Відповідь обґрунтуйте.

Список судових актів та літератури

Рішення Конституційного Суду України від 1 квіт. 2010 р. у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 27. – Ст. 1069.

Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 6 берез. 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2076&fp=41

Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця та особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту, примусового повернення і примусового видворення іноземця чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25 черв. 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001760-09

Про практику застосування адміністративними судами законодавства у справах із приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності державної виконавчої служби : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 груд. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2084&fp=41

Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2875&fp=11

Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 30 верес. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0011760-13>

Білуга С. В. Проблеми предметної підсудності в адміністративному судочинстві // Вплив адміністративного судочинства на розвиток публічного права : зб. наук. статей / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 80–88.

Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посібник. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – С. 276–290.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 96–112.

Смокович М. Правильне визначення підсудності в адміністративному судочинстві як гарантія судового захисту // Вісник Вищ. адмін. суду України. – 2011. – № 1. – С. 9–23.

Тема 5. Суб'єкти адміністративного судочинства

(для самостійного вивчення)

1. Суд як суб'єкт адміністративного судочинства.
2. Учасники адміністративної справи, їх права та обов'язки.
3. Сторони в адміністративній справі, їх процесуальні права та обов'язки.
4. Суб'єкт владних повноважень як сторона в адміністративній справі.
5. Інші учасники судового процесу.

Список літератури за темою

Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччина, Україна) : наук.-практ. посібник /

Манн Томас, Мельник Роман, Бевзенко Володимир, Комзюк Анатолий; пер. та адапт. з нім. Мельника Романа; за заг. ред. Бевзенка Володимира. – Київ: Алерта, 2013. – С. 102–108.

Бачун О. В. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства : монографія / за наук. ред. А. О. Селіванова. – Київ: Логос, 2009. – 114 с.

Бевзенко В. М. Особливості реалізації адміністративного процесуального статусу суб'єктів владних повноважень в адміністративному процесі України // Право України. – 2008. – № 4. – С. 116–120.

Смокович М. Суб'єкт владних повноважень як позивач в адміністративному судочинстві // Вісник Вищ. адмін. суду України. – 2010. – № 2. – С. 52–64.

Т е м а 6. Докази та доказування

(для самостійного вивчення)

1. Поняття «докази», їх види.
2. Належність, допустимість, достовірність та достатність доказів.
3. Забезпечення доказів: підстави, порядок, способи.
4. Витребування доказів.
5. Предмет та обов'язок доказування в адміністративному судочинстві.
6. Підстави звільнення від доказування.

С п и с о к л і т е р а т у р и з а т е м о ю

Адміністративний процес України : навч. посібник / Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. – Київ: Прецедент, 2007. – С. 272–298.

Гончар Л. Я. Основні інститути адміністративного судочинства. Докази і доказування // Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О. М. Пасенюка. – Київ: Істина, 2007. – С. 185–200.

Калмикова Я. С. Докази та доказування в адміністрати-

вному судочинстві : монографія / за заг. ред. О. Б. Червякової. – Харків: Фактор, 2014. – С. 37–83.

Т е м а 7. Строки в адміністративному судочинстві

(для самостійного вивчення)

1. Строки в адміністративному судочинстві: поняття та види.
2. Строк звернення до адміністративного суду та наслідки його пропущення.
3. Процесуальні строки в адміністративному судочинстві, їх розумність.

С п и с о к с у д о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Онопко проти України» від 22 лют. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/34549>

Адміністративний процес України : навч. посібник / Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. – Київ: Прецедент, 2007. – С. 217–222.

Картузова І. О. Поняття, види та наслідки пропущення строків звернення до адміністративного суду // Юридичний вісник. – 2013. – № 1. – С. 115–120.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 278–289.

Смокович М. Теоретико-практичні проблеми застосування строку звернення до адміністративного суду // Вісник Вищ. адмін. суду України. – 2011. – № 2. – С. 32–44.

Тема 8. Судові витрати

(для самостійного вивчення)

1. Види судових витрат.
2. Судовий збір.
3. Види витрат, пов'язаних із розглядом справи.
4. Розподіл судових витрат.
5. Рішення щодо судових витрат.

Список літератури за темою

Адміністративний процес України : навч. посібник / Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. – Київ: Прецедент, 2007. – С. 217–223.

Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посібник. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – С. 264–266.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 251–278.

Тема 9. Заходи процесуального примусу

(для самостійного вивчення)

1. Види заходів процесуального примусу.
2. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

Список літератури за темою

Кузьменко В. А. Застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві // Вплив адміністративного судочинства на розвиток публічного права : зб. наук. статей / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 226–248.

Кузьменко О., Панченко О. Особливості застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві головуючим у судовому засіданні // *Право України*. – 2008. – № 10. – С. 31–37.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 679–685.

Т е м а 10. Забезпечення позову

(для самостійного вивчення)

1. Підстави і види забезпечення позову.
2. Заява про забезпечення позову: зміст, форма, порядок подання та розгляду.
3. Скасування заходів забезпечення позову.

С п и с о к л і т е р а т у р и з а т е м о ю

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – Київ: Юрінком Інтер, 2012. – С. 342–348.

Янюк Н. Спірні питання щодо забезпечення позову при оскарженні нормативно-правових актів // *Вісник Вищ. адмін. суду України*. – 2009. – № 1. – С. 60–63.

Т е м а 11. Загальне позовне провадження

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Справи, що розглядаються судом за правилами загального позовного провадження.
2. Письмові заяви учасників адміністративної справи, їх види.
3. Підготовче провадження, його завдання та строк.

4. Примирення сторін в адміністративному судочинстві.
5. Строки й порядок розгляду адміністративної справи по суті.
6. Види судових рішень в адміністративних справах та вимоги щодо них.
7. Повноваження адміністративного суду при вирішенні справи.

З а в д а н н я

23. Ч. подала позов до Головного управління МВС України в області, в якому просила суд визнати незаконним та скасувати наказ «Про покарання працівників РВ ГУМВС України в області» в частині її звільнення з органів внутрішніх справ, поновити її на посаді, а також нарахувати і виплатити середню заробітну плату (грошове утримання) за час вимушеного прогулу.

Які обставини має з'ясувати суддя після одержання позовної заяви? Які рішення він може ухвалити у даному випадку?

24. ТОВ звернулося до окружного адміністративного суду із позовом до податкової інспекції, в якому просило скасувати податкове повідомлення-рішення. Суддя встановив, що позивачем не дотримано вимоги ст. 161 КАС України, а саме – не надано належним чином завірених копій акта перевірки, податкової декларації з ПДВ з додатками, реєстру отриманих податкових накладних та свідоцтва платника ПДВ.

Яке процесуальне рішення може прийняти суддя в даній справі? Відповідь обґрунтуйте.

25. ТОВ звернулося до окружного адміністративного суду з позовною заявою, в якій просило визнати протиправним і скасувати податкове повідомлення-рішення.

До відкриття провадження у справі представник позивача через канцелярію суду надав клопотання про відкликання позовної заяви.

Яке рішення може ухвалити суддя в даному випадку? З яких частин складатиметься таке рішення та яку інформацію включатиме?

26. М. звернувся з позовом до митниці, в якому просив скасувати постанову в справі про порушення митних правил. Здійснюючі підготовку справи до розгляду, суддя дійшов висновку, що для всебічного та об'єктивного її вирішення необхідно з'ясувати такі обставини: хто прийняв рішення про визначення митної вартості товару; на підставі яких відомостей її визначено; який метод визначення митної вартості застосовано; чим обґрунтовано застосування саме такого методу. Позивач не надав суду документів, на підставі яких можна було б з'ясувати ці обставини.

Як має діяти суддя? Які процесуальні рішення він має ухвалити? Відповіді обґрунтуйте.

27. До окружного адміністративного суду звернулося Управління Пенсійного фонду України в Чугуївському районі Харківської області з позовом до фізичної особи – підприємця. Позивач просив суд стягнути з відповідача заборгованість зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за 2017 рік у сумі 4 572 грн. 42 коп.

У ході підготовчого засідання позивач заявив клопотання про забезпечення позову шляхом накладання арешту на рахунки та майно відповідача.

Чи належний спосіб забезпечення позову обрано позивачем? Чи може у даному випадку суд ухвалити рішення про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову?

28. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття в особі міського центру зайнятості звернувся до окружного адміністративного суду із позовом до А., в якому просив стягнути з останнього на користь Фонду незаконно отриману допомогу по безробіттю в сумі 19 342 грн.

Під час підготовчого засідання суддя з'ясував, що через канцелярію суду від відповідача надійшла заява, в якій він зазначив, що визнає позов повністю.

Які судові рішення можуть бути прийняті в даній ситуації? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на норми КАС України.

29. До окружного адміністративного суду надійшов позов С. до міської ради, Президента України та Генерального прокурора України. У позові висунуто вимоги про визнання незаконними: 1) бездіяльність міської ради, яка допустила встановлення на одній із будівель міста меморіальної дошки військовому злочинцеві Йосипу Сліпому; 2) бездіяльність Президента України, який в порушення Конституції України та Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років» допустив встановлення меморіальної дошки Йосипу Сліпому; 3) бездіяльність Генерального прокурора України, який в порушення Закону України «Про прокуратуру» не відреагувала на бездіяльність прокурора області, який допустив встановлення на одній із будівель міста дошки на честь Йосипа Сліпого.

Чи є підстави для виокремлення позовних вимог, сформульованих С., у самотійні провадження? Відповідь обґрунтуйте.

30. А. звернувся до окружного адміністративного суду з позовною заявою, в якій просив зобов'язати районний відділ виконавчої служби зняти арешт з усього нерухомого майна, накладений на підставі рішення про арешт майна боржника та оголошення заборони на його відчуження.

Позивач про дату, час та місце судового засідання був повідомлений належним чином, проте в судове засідання не прибув, а подав заяву про розгляд справи без його участі. Представник відповідача у судове засідання також не прибув. До суду він надіслав заяву, в якій позовні вимоги визнав у повному обсязі, проти їх задоволення не заперечував, просив слухати справу без його участі.

Чи може за таких обставин суд розглянути справу у порядку письмового провадження? Відповідь обґрунтуйте.

31. У серпні 2017 р. ТОВ звернулось до окружного адміністративного суду з позовом до районного у місті управління Пенсійного фонду України, в якому просило зобов'язати управління врахувати 11 756,98 грн як переплату по єдиному соціальному внеску.

У судовому засіданні відповідач просив залишити позов без розгляду у зв'язку із пропуском позивачем строку звернення до суду. З матеріалів справи видно, що позивач 23 березня 2016 р. звертався до відповідача з вищезазначеним проханням. Він отримав 8 липня 2016 р. листа, у якому управління повідомило, що воно не має повноважень на прийняття рішення про врахування даної суми як переплати по єдиному соціальному внеску.

Яке рішення має ухвалити суд? Відповідь обґрунтуйте.

32. Акціонерне товариство звернулося до адміністративного суду із позовом, у якому висунуло вимоги визнати протиправним рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і зобов'язати комісію здійснити реєстрацію випуску акцій. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін апеляційним судом, позов задоволено повністю: оспорюване рішення визнано протиправним, скасовано, а відповідача зобов'язано зареєструвати випуск цінних паперів.

Не погоджуючись із рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій, відповідач подав касаційну скаргу, у якій просив скасувати ухвалені рішення й прийняти нову постанову про відмову в задоволенні позовних вимог. Крім іншого, у скарзі було зазначено, що своїм рішенням суд першої інстанції втрутився у дискреційні повноваження суб'єкта владних повноважень, що є порушенням закону.

Касаційний суд відхилив зазначену скаргу. У своїй ухвалі, що розміщена у Єдиному державному реєстрі судових рішень за номером 54597702, він відреагував і на твердження відповідача щодо втручання у дискреційні повноваження.

Ознайомтеся із зазначеним вище рішенням суду касаційної інстанції. Стисло викладіть фабулу справи. Чи вважаєте ви наведені судом аргументи переконливими? Відповідь обґрунтуйте. Складіть проект резолютивної частини рішення касаційного суду.

Список актів «м'якого права», судових актів та літератури

Рекомендація №R (80) 2 стосовно реалізації адміністративними органами влади дискреційних повноважень : прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 11 берез. 1980 р. // Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: навч. посібник / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна. – Київ: Старий світ, 2006. – С. 438–441.

Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 6 берез. 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2076&fp=41

Про судові рішення в адміністративній справі : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13>

Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2875&fp=11

Писаренко Н. Б. Межі судового контролю щодо дискреційних адміністративних актів: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії // Вісник Нац. акад. прав. наук України. – 2017. – № 1 (88). – С. 109–119.

Т е м а 12. Спрошене позовне провадження

Питання для обговорення

1. Справи, що розглядаються адміністративним судом за правилами спрощеного позовного провадження.

2. Вирішення питання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження.

3. Строк та особливості розгляду адміністративної справи за правилами спрощеного позовного провадження.

З а в д а н н я

34. К. звернувся до окружного адміністративного суду із позовом до управління праці та соціального захисту населення, в якому просив: а) визнати протиправною відмову управління в наданні йому статусу інваліда війни і видачі відповідного посвідчення; б) зобов'язати управління вчинити дії щодо встановлення відносно нього статусу інваліда війни і видачі відповідного посвідчення.

Суд відкрив провадження у даній справі.

Мотивувальна частина ухвали про відкриття провадження у справі за вказаним позовом мала такий зміст:

«Виходячи з положень статей 171, 257 КАС України, оскільки справа належить до справ незначної складності, позовну заяву слід розглядати за правилами спрощеного позовного провадження.

Відповідно до ч. 5 ст. 262 КАС України суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої із сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться у судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

Клопотання про намір взяти участь у судовому засіданні текст позову не містить. Окремим документом дане клопотання також не оформлено. Необхідність проведення судового засідання суддею не встановлено.

Підстав вважати, що розгляд справи становить значний суспільний інтерес судом не встановлено.

Підстав для розгляду заявленого до вирішення спору в порядку ст. 263 КАС України суд не знаходить».

Резолютивна частина згаданої ухвали містила такі положення:

«1. Відкрити провадження в адміністративній справі за позовом К. до управління праці та соціального захисту населення про визнання протиправною відмови та зобов'язання вчинити певні дії.

2. Встановити строк відповідачу для подання до суду відзиву на позов разом з усіма доказами, що обґрунтовують доводи, які в ньому наведені, або заяву про визнання позову протягом 15 днів з дня одержання копії даної ухвали.

3. Встановити строк позивачу для подання до суду відповіді на відзив протягом 3-х днів з дня отримання ним відзиву.

4. Встановити строк відповідачу для подання до суду заперечення на відповідь позивача протягом 3-х днів з дня отримання відповіді позивача на відзив.

5. Розгляд і вирішення справи здійснювати суддею одноособово у порядку спрощеного провадження.

6. Роз'яснити позивачу, що він має право подати клопотання про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін не пізніше 5-ти днів з дня отримання відзиву, а відповідач зазначене клопотання має подати в строк для подання відзиву.

7. Роз'яснити учасникам справи, що справа буде розглянута у порядку спрощеного провадження протягом розумного строку, але не більше 60 днів від дати відкриття провадження.

8. Копії даної ухвали направити учасникам справи.

9. Повідомити учасникам справи про наявність у них процесуальних прав і обов'язків, передбачених статтями 44, 47 КАС України.

10. Ухвала набуває чинності з моменту її постановлення та оскарженню не підлягає».

Проаналізуйте наведені частини судового рішення. Висловте свою точку зору щодо відповідності їх положень приписам Кодексу адміністративного судочинства України. Чи потребують ці частини коригувань? Наведіть аргументи на користь висловлених вами зауважень.

35. М. звернувся до окружного адміністративного суду з позовом до прокуратури, в якому просив: а) визнати протипра-

вною відмову прокуратури в наданні довідки про розмір заробітної плати за посадою, з якої М. звільнено на пенсію; б) зобов'язати прокуратуру надати М. довідку про заробітну плату за посадою, з якої його було звільнено на пенсію, з урахуванням фактичних виплат і умов праці, що існували на день його звільнення.

В ухвалі суду про відкриття провадження в даній справі відзначено, що її розгляд відбуватиметься за правилами спрощеного позовного провадження – без проведення судового засідання та виклику учасників справи (у письмовому провадженні) у строк, не більше 30 днів від дати відкриття провадження.

До канцелярії суду надійшла заява від представника відповідача, в якій висловлено прохання розглядати справу за правилами загального позовного провадження. Свою позицію представник відповідача мотивує тим, що ст. 12 КАС України не передбачено розгляд такої категорії справ у порядку спрощеного позовного провадження. Крім того, він посилається на ст. 333 КАС України, яка, на його переконання, позбавляє сторін права на касаційне оскарження судового рішення у разі розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження.

Оцініть аргументи, наведені представником відповідача. Яке рішення має прийняти суд за результатами розгляду його заяви? Обґрунтуйте свою позицію.

Т е м а 13. Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Складні адміністративні справи, їх категорії та особливості розгляду.
2. Термінові адміністративні справи, їх категорії та особливості розгляду.
3. Типові й зразкові адміністративні справи: поняття та особливості провадження.

З а в д а н н я

36. До окружного адміністративного суду м. Києва звернувся М. із позовом до Кабінету Міністрів України, в якому просив визнати протиправними деякі положення Порядку відвідування Будинку Уряду посадовими і службовими особами, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства.

Хто має право оскаржити нормативно-правовий акт? Охарактеризуйте процесуальний порядок вирішення відповідних справ. Чим він відрізняється від загального порядку розгляду адміністративних справ?

37. Начальник управління внутрішніх справ 5 червня 2017 р. наклав на Р. адміністративне стягнення у вигляді штрафу за скоєння правопорушення, передбаченого ст. 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Р. вирішив оскаржити постанову про накладення на нього стягнення і 26 червня 2017 р. звернувся до суду з позовом, у якому просив визнати протиправним протокол про адміністративне правопорушення та скасувати постанову про накладення стягнення.

Зробіть юридичний аналіз даної справи, з'ясуйте, зокрема, якому суду вона підсудна, протягом якого строку можна звернутися із даним позовом та чи можна оскаржити прийняте судом рішення.

38. У Вовчанському районному суді Харківської області розглядалася справа за позовом Управління міграційної служби в Харківській області про примусове видворення за межі України громадянина Іраку Д. Від останнього до суду надійшло клопотання про розгляд справи без його участі. Позивач не наполягав на присутності Д. у судовому засіданні.

Чи може суд задовольнити клопотання? У чому полягають особливості провадження у справах за позовами з приводу примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі території України?

39. До Верховного Суду надійшло подання окружного адміністративного суду разом із матеріалами адміністративної справи про розгляд цієї справи як зразкової. До подання додано матеріали інших справ, які, на думку суду, що звернувся до Верховного Суду, є типовими.

Дослідивши матеріали поданих справ, Суд установив, що вони мають ознаки типової справи, визначені у п. 21 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України, а саме: а) відповідачем у них є один і той самий суб'єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи); б) спори виникли з аналогічних підстав; у відносинах, що врегульовано одними нормами права; в) позивачами заявлено аналогічні вимоги.

Верховний Суд постановив ухвалу, якою відкрив за даним поданням провадження у зразковій справі. Цю ухвалу оприлюднено у Єдиному державному реєстрі судових рішень за номером 71938660.

Ознайомтеся із згаданою ухвалою Верховного Суду. Викладіть фабулу справи, матеріали якої додано окружним адміністративним судом до подання. Кожну із нормативно закріплених ознак типової справи проілюструйте на прикладі цієї справи. Чи вважаєте ви переконливою позицію Верховного Суду щодо необхідності відкриття в даному випадку провадження у зразковій справі? Відповідь обґрунтуйте. Посилаючись на положення Кодексу адміністративного судочинства України, визначте, у чому полягають особливості провадження у зразковій справі? Як впливає наявність рішення у зразковій справі на перебіг провадження у типових справах?

С п и с о к с у д о в и х а к т і в з а т е м о ю

Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця та особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту, примусового повернення і примусового видворення іноземця чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25 черв. 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001760-09

Про результати вивчення та узагальнення практики розгляду справ за позовами фізичних осіб із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності : довідка Вищого адміністративного суду України від 29 січ. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/generalization_court_practice.html?_m=publications&_t=rec&id=1402&fp=11

Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів: постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2875&fp=11

Т е м а 14. Апеляційне провадження

Питання для обговорення

1. Право на апеляційний перегляд адміністративної справи.
2. Загальна характеристика апеляційного провадження.
3. Порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції.
4. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.

З а в д а н н я

40. Рішенням окружного адміністративного суду позов фізичної особи – підприємця до архітектурно-будівельної інспекції про визнання протиправним та скасування наказу було задоволено.

Не погодившись із постановою суду першої інстанції, відповідач її оскаржив. У скарзі він просив постанову скасувати і ухвалити нове рішення, яким у задоволенні позову відмовити.

Суддя-доповідач прийняв рішення про залишення апеляційної скарги без руху, зазначивши, що: 1) у скарзі не вказана

дата її подання; 2) скарга не надрукована; 3) вимоги скаржника не обґрунтовані; 4) відсутні квитанція про сплату судового збору, а також копії всіх документів відповідно до кількості осіб, які брали участь у справі; 5) скарга складена російською мовою.

Чи є правильним рішення судді-договідача? Відповідь обґрунтуйте.

41. Н. звернувся із позовом до управління Пенсійного фонду України про стягнення недоплаченої йому, як дитині війни, щомісячної державної допомоги.

Рішенням суду першої інстанції позовні вимоги задоволено частково. Відповідач оскаржив це рішення. Апеляційний суд скаргу повернув, посилаючись на те, що її підписано особою, яка не надала суду належним чином оформлений документ, що підтверджує її повноваження.

Яким вимогам має відповідати апеляційна скарга? Яке рішення має ухвалити апеляційний суд у разі недотримання цих вимог? Чи правильно діяв суд апеляційної інстанції у даній ситуації?

42. Рішенням окружного адміністративного суду відмовлено у задоволенні позову ТОВ до державної інспекції на автомобільному транспорті про визнання протиправними дій.

Позивач з цим рішенням не погодився і подав апеляційну скаргу, в якій просив рішення суду першої інстанції скасувати та ухвалити нове рішення, яким позов задовольнити.

Ухвалою апеляційного адміністративного суду відкрито апеляційне провадження і справу призначено до розгляду. В судовому засіданні від представників сторін надійшло клопотання про зупинення провадження у справі для надання часу для примирення.

Колегія суддів відмовила в задоволенні клопотання, з огляду на те, що в КАС України не передбачено такої підстави для зупинення провадження у справі як звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення. Апеляційний суд також відзначив, що за КАС України сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на основі взаємних

поступок тільки під час підготовки справи до розгляду.

Чи є правильною позиція апеляційного суду? Відповідь обґрунтуйте.

43. Рішенням міського суду задоволено позов М. до обласного управління Пенсійного фонду України про зобов'язання провести нарахування та виплату підвищення до пенсії особі, яка визнана дитиною війни.

Відповідач рішення суду оскаржив в апеляційному порядку. Суд апеляційної інстанції, дослідивши матеріали справи, дійшов висновку, що позов пред'явлений до неналежного відповідача.

Колегія суддів апеляційного суду ухвалила рішення про заміну неналежного відповідача. Позивач із таким рішенням суду погодився. Розгляд справи суд апеляційної інстанції розпочав спочатку.

Проаналізуйте ситуацію. Чи є правильними дії апеляційного суду? Відповідь обґрунтуйте.

44. Б. звернувся до суду з позовом до районного у місті управління Пенсійного фонду України про визнання дій щодо відмови у перерахунку пенсії за вислугою років та зобов'язання перерахувати пенсію неправомірними. До позовної заяви додано рішення відповідача, яким відмовлено у перерахунку пенсії.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено. Апеляційний суд не погодився з рішенням суду першої інстанції, скасував його та прийняв нове рішення, яким позов Б. задовольнив, визнав протиправними дії районного у місті управління Пенсійного фонду України щодо відмови у перерахунку пенсії за вислугою років і зобов'язав перерахувати пенсію. Крім цього, суд апеляційної інстанції з метою повного захисту прав, свобод та інтересів позивача вийшов за межі позовних вимог, а саме – визнав протиправним і скасував рішення відповідача про відмову у проведенні перерахунку пенсії.

Чи є правильними дії апеляційного суду? Відповідь обґрунтуйте.

Список судових актів за темою

Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 6 берез. 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/ua/plenum__vas.html?_m=publications&_t=rec&id=2076&fp=41

Про судові рішення в адміністративній справі : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13>

Т е м а 15. Касаційне провадження

Питання для обговорення

1. Право на касаційне оскарження судового рішення в адміністративній справі.
2. Загальна характеристика касаційного провадження. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.
3. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги.

З а в д а н н я

45. У результаті розгляду справи за позовом М. суд постановив рішення, яким зобов'язав управління Пенсійного фонду України здійснити виплати дитині війни на користь М. Позивачка звернулася із заявою про зміну способу виконання даного рішення із зобов'язання здійснити ці виплати на їх стягнення. Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін апеляційним судом, зазначену заяву задоволено.

Управління Пенсійного фонду України оскаржило ухвалу про зміну способу виконання рішення до касаційного суду.

Суддя-доповідач відмовив у відкритті касаційного провадження, оскільки, на його думку, скарга є необґрунтованою, а викладені в ній доводи повторюють ті, що були належним чином досліджені та оцінені судами попередніх інстанцій. Також в ухвалі вказано, що оскаржувані рішення відповідають усталеній практиці касаційного суду щодо вирішення справ даної категорії, а тому необхідності в їх перегляді немає. Останній аргумент суддя підкріпив посиланням на рішення, розміщене в Єдиному державному реєстрі судових рішень під номером 32608729.

Оцініть переконливість аргументів, наведених касаційним судом. За яких підстав касаційний суд відмовляє у відкритті провадження?

46. ТОВ звернулося до суду з позовом, у якому просило визнати протиправними дії Державної інспекції сільського господарства України зі складання акта обстеження земельної ділянки, яку на підставі договору оренди використовує позивач, та внесення до цього акта завідомо неправдивої інформації. Позов було задоволено частково: визнано незаконним внесення до акта обстеження завідомо неправдивої інформації; у задоволенні решти вимог відмовлено.

Рішенням апеляційного адміністративного суду рішення суду першої інстанції в частині задоволених вимог скасовано, а провадження у справі щодо цих вимог закрито. Рішення апеляційного суду вмотивовано тим, що оскаржуваний акт не зобов'язує позивача вчиняти будь-які дії та не тягне юридичних наслідків, а отже, не підлягає оскарженню в порядку адміністративного судочинства.

ТОВ звернулося до касаційного суду зі скаргою на дане рішення, в якій просило його скасувати. У скарзі позивач вказував на порушення апеляційним судом норм процесуального права.

Касаційний суд під час підготовки справи до розгляду встановив, що апеляційний суд переглянув рішення суду першої інстанції по суті, надав його висновкам юридичної кваліфікації та дослідив обставини справи у повному обсязі. Проте касаційний суд вирішив вийти за межі вимог скарги і здійснити пере-

гляд правильності застосування норм матеріального та процесуального права судами як апеляційної, так і першої інстанцій.

Постановою касаційного суду скаргу ТОВ задоволено частково – рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасовано, а в задоволенні позову відмовлено. Касаційний суд дійшов висновку, що розглядуваний спір є адміністративним, однак при його вирішенні необхідно встановити, чи порушено оскаржуваними діями права та інтереси позивача. Враховуючи, що позивач не вказав, у чому полягає порушення його прав чи інтересів, апеляційний суд мав скасувати рішення суду першої інстанції і постановити нове, яким відмовити у задоволенні позову.

Дайте правову оцінку позиції касаційного суду. На підставі відповідних нормативних положень встановіть межі касаційного перегляду судових рішень.

47. У червні 2015 р. податкова інспекція звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати недійсним укладений між відповідачами договір поставки продуктів харчування. Суд першої інстанції позов задовольнив. Апеляційний суд 29 квітня 2017 р. скасував рішення суду першої інстанції та закрити провадження у справі. Інспекція, отримавши 24 липня 2017 р. копію повного тексту постанови апеляційного суду, вирішила її оскаржити до суду касаційної інстанції. У скарзі інспекція просила поновити строк на касаційне оскарження та скасувати рішення апеляційного суду.

Касаційний суд встановив, що вступна та резолютивна частини оскаржуваної постанови були проголошені апеляційним судом у судовому засіданні в присутності представників обох сторін. У зв'язку із цим суд відмовив у поновленні строку на оскарження, а скаргу залишив без розгляду.

Дайте правову оцінку позицій касаційного суду.

Список судових актів та літератури за темою

Рішення Конституційного Суду України від 11 берез. 2010 р. у справі за конституційним поданням 46 народних депу-

татів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-10>

Щодо права на апеляційне або касаційне оскарження судових рішень, ухвалених за результатами розгляду звернень органів державної податкової служби : інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 27 жовт. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1901760-11>

Ліпський Д. Касаційне провадження в адміністративному судочинстві: аналіз сучасних наукових досліджень // Право України. – 2014. – № 3. – С. 64–74.

Тема 16. Провадження у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами

(для самостійного вивчення)

1. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.
2. Підстави для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами.
3. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами: загальна характеристика.
4. Судові рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

Завдання

48. У 2004 р. К. звернулася до суду зі скаргою, у якій просила визнати незаконною відмову відділу РАЦС у зміні її родового по батькові на довільне та зобов'язати відповідача провести реєстрацію такої зміни.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, у задоволенні вимог було відмовлено. Ухвалою касаційного суду рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишено без змін.

К. звернулася до Європейського суду з прав людини із заявою проти України, в якій стверджувала, що органи державної влади, відмовивши їй у зміні по батькові, втрутилися в її приватне життя. Суд ухвалив на користь К. рішення, яким встановив порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.

Після набуття рішенням Європейського суду з прав людини статусу остаточного К. звернулася до Верховного Суду України із заявою про перегляд рішень національних судів, постановлених в її справі. К. вимагала скасувати ці рішення та ухвалити нове, яким визнати відмову відділу РАЦС протиправною та зобов'язати зареєструвати зміну по батькові з її родового на довільне.

Верховний Суд України постановою вимоги К. задовольнив частково: скасував ухвалені національними судами рішення та направив справу К. на новий розгляд до суду першої інстанції.

На підставі аналізу відповідних положень Кодексу адміністративного судочинства України в редакції Закону від 6 липня 2005 р. з'ясуйте, чи правильно діяв Верховний Суд України? Яке рішення згідно із приписами Кодексу адміністративного судочинства України в редакції Закону від 3 жовтня 2017 р. мав би ухвалити Верховний Суд по даній справі?

Список судових актів та літератури за темою

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти України» від 16 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/9329>

Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччина, Україна) : наук.-практ. посібник / Манн Томас, Мельник Роман, Бевзенко Володимир, Комзюк

Анатолій; пер. та адапт. з нім. Мельника Романа; за заг. ред. Бевзенка Володимира. – Київ: Алерта, 2013. – С. 287–289.

Адміністративний процес України : навч. посібник / Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. – Київ: Прецедент, 2007. – С. 447–452.

Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посібник / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна – Київ: Старий світ, 2006. – С. 346–350.

Т е м а 17. Виконання судових рішень

(для самостійного вивчення)

1. Обов'язковість судових рішень.
2. Судові рішення в адміністративних справах, які виконуються негайно.
3. Порядок виконання судових рішень в адміністративних справах.
4. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення.
5. Поворот виконання судових рішень в адміністративних справах.
6. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Про виконавче провадження : Закон України від 2 черв. 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – Ст. 542.

Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 5 черв. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 17. – Ст. 158.

Ільницький О. В. Виконання судових рішень у справах адміністративної юрисдикції: окремі питання загальних поло-

жень // Вісник Львівського університету : серія «Юридична». – 2011. – Вип. 54. – С. 166–172.

Зеленов А. С. Обов'язковість судових рішень як принцип адміністративного судочинства // Вісник Нац. акад. прав. наук України. – 2017. – № 3 (90). – С. 167–174.

Крупчан О., Перепелюк В. Виконання рішень адміністративних судів: проблеми та шляхи вирішення // Юридична Україна. – 2010. – № 2. – С. 4–11.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню студентами матеріалу з навчальної дисципліни та формуванню у них навичок і умінь одержувати додаткові знання.

Формами самостійної роботи є:

- ✓ доопрацювання матеріалів лекцій та робота з рекомендованою літературою;
- ✓ підготовка до практичних занять, виконання завдань за темами практичних занять;
- ✓ робота в інформаційних мережах, зокрема, ознайомлення із судовими рішеннями в адміністративних справах, розміщеними в Єдиному державному реєстрі судових рішень, із рішеннями Європейського суду з прав людини, оприлюдненими на сайті Міністерства юстиції України, а також вивчення узагальнень судової практики й висновків щодо застосування норм права, підготовлених Верховним Судом.

6. ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОЧИНСТВО В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ»

Підсумковий контроль знань студентів проводиться у формі заліку.

Оцінка знань та умінь студента здійснюється за такими критеріями:

Оцінка	Критерії оцінювання знань і умінь студента
«зараховано»	Знання основного навчального матеріалу в обсязі, що необхідний для майбутньої роботи за професією, ознайомлення з рекомендованою літературою, здатність до використання отриманих результатів у практичній діяльності.
«не зараховано»	Прогалини в знанні основного навчального матеріалу, наявність суттєвих помилок у відповідях на поставлені питання, неможливість у достатньому обсязі засвоїти матеріал без додаткової підготовки.

7. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОЧИНСТВО В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ»

1. Адміністративне судочинство: поняття і завдання.
2. Право на звернення до адміністративного суду та способи судового захисту.
3. Форми адміністративного судочинства.
4. Джерела адміністративного судочинства, їх загальна характеристика.
5. Конституція України як джерело адміністративного судочинства.
6. Міжнародні акти та їх значення для відправлення правосуддя в адміністративних справах.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року в системі джерел адміністративного судочинства.
8. Рішення Європейського суду з прав людини та їх значення для відправлення правосуддя в адміністративних справах.
9. Кодекс адміністративного судочинства України, його структура та зміст.
10. Поняття принципів адміністративного судочинства, їх види.
11. Верховенство права в адміністративному судочинстві.
12. Джерела права, які застосовуються адміністративним судом.
13. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом.
14. Гласність судового процесу.
15. Відкритість інформації щодо адміністративної справи.
16. Змістове наповнення в адміністративному судочинстві принципу змагальності.
17. Змістове наповнення в адміністративному судочинстві принципу диспозитивності.
18. Офіційне з'ясування всіх обставин у справі як принцип адміністративного судочинства.
19. Забезпечення права на апеляційний перегляд адміністративної справи.

20. Забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення в адміністративній справі.

21. Поняття «адміністративна юрисдикція».

22. Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів.

23. Справи, на які не поширюється юрисдикція адміністративних судів.

24. Розмежування предметної юрисдикції адміністративних судів.

25. Правила розгляду адміністративним судом кількох пов'язаних між собою вимог.

26. Правила інстанційної юрисдикції.

27. Правила територіальної юрисдикції (підсудності).

28. Виключна підсудність адміністративних справ.

29. Суб'єкти адміністративного судочинства.

30. Учасники адміністративної справи, їх права та обов'язки.

31. Дії, що визнаються зловживанням процесуальними правами, та наслідки їх вчинення.

32. Суб'єкт владних повноважень як сторона в адміністративному судочинстві.

33. Докази та доказування в адміністративному судочинстві.

34. Обов'язок доказування в адміністративному судочинстві.

35. Строк звернення до адміністративного суду та наслідки його пропущення.

36. Процесуальні строки в адміністративному судочинстві, їх розумність.

37. Заходи процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

38. Забезпечення позову в адміністративному судочинстві.

39. Письмові заяви учасників адміністративної справи, їх види.

40. Позовна заява, вимоги до її змісту.

41. Залишення позовної заяви без руху та її повернення.

42. Підстави відмови у відкритті провадження в справі.

43. Підготовче провадження.
44. Мета, строк та порядок проведення підготовчого засідання. Судові рішення у підготовчому засіданні.
45. Відмова від позову та визнання позову.
46. Примирення сторін в адміністративному судочинстві.
47. Порядок розгляду адміністративної справи по суті.
48. Підстави та правові наслідки залишення позову без розгляду.
49. Закриття провадження в адміністративній справі: підстави та правові наслідки.
50. Зупинення провадження в адміністративній справі.
51. Види судових рішень в адміністративних справах.
52. Вимоги, яким повинно відповідати рішення адміністративного суду, та його зміст.
53. Порядок ухвалення судових рішень в адміністративних справах.
54. Повноваження адміністративного суду при вирішенні справи.
55. Окремі ухвали адміністративного суду.
56. Проголошення рішення адміністративного суду та набрання ним законної сили.
57. Спрошене позовне провадження в адміністративному судочинстві, його загальна характеристика.
58. Справи, що розглядаються адміністративним судом за правилами спрощеного позовного провадження.
59. Складні адміністративні справи, їх категорії та особливості розгляду.
60. Термінові адміністративні справи, їх категорії та особливості розгляду.
61. Типові та зразкові адміністративні справи: поняття та особливості провадження.
62. Форми перегляду судових рішень в адміністративних справах.
63. Загальна характеристика апеляційного провадження.
64. Порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції.
65. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.

66. Загальна характеристика касаційного провадження.
67. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.
68. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги.
69. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.
70. Підстави для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами.
71. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами: загальна характеристика.
72. Судові рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами.
73. Обов'язковість судових рішень.
74. Судові рішення в адміністративних справах, які виконуються негайно.
75. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах.

З М І С Т

Вступ.....	3
1. Програма навчальної дисципліни «Судочинство в адміністративних судах».....	4
2. Список літератури.....	8
3. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять та самостійної роботи.....	9
4. Завдання для практичних занять та самостійної роботи..	11
Тема 1. Адміністративне судочинство як форма здійснення правосуддя.....	11
Тема 2. Джерела адміністративного судочинства.....	12
Тема 3. Принципи адміністративного судочинства.....	15
Тема 4. Адміністративна юрисдикція.....	20
Тема 5. Суб'єкти адміністративного судочинства.....	28
Тема 6. Докази та доказування.....	29
Тема 7. Строки в адміністративному судочинстві.....	30
Тема 8. Судові витрати.....	31
Тема 9. Заходи процесуального примусу.....	31
Тема 10. Забезпечення позову.....	32
Тема 11. Загальне позовне провадження.....	32
Тема 12. Спрощене позовне провадження.....	37
Тема 13. Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ.....	40
Тема 14. Апеляційне провадження.....	43
Тема 15. Касаційне провадження.....	46
Тема 16. Провадження у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами.....	49
Тема 17. Виконання судових рішень.....	51
5. Самостійна робота студентів.....	53
6. Підсумкове оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни «Судочинство в адміністративних судах».....	53
7. Програмні питання з навчальної дисципліни «Судочинство в адміністративних судах».....	54

Навчальне видання

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СУДОЧИНСТВО
В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ”**

**для студентів магістратури
денної форми навчання
господарсько-правового факультету**

(галузь знань 08 “Право”
спеціальності 081 “Право”
другий (магістерський) освітній рівень)

У к л а д а ч і: ПИСАРЕНКО Надія Борисівна,
БОЙКО Ірина Володимирівна,
МАРЧЕНКО Олена Олександрівна,
РЯБЧЕНКО Ярослава Степанівна,
СЬОМІНА Валентина Анатоліївна

Відповідальний за випуск *В. М. Гаращук*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*